

Сучасні тенденції розвитку міжнародних фінансових центрів

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку міжнародних фінансових центрів, які в умовах глобалізації економіки відіграють важливу роль у світовому господарстві і міжнародних економічних відносинах. МФЦ посідають центральне місце у глобальній фінансовій архітектурі та в умовах фінансової глобалізації є вузловими пунктами світового фінансового ринку, сприяючи вільному руху капіталу, подоланню окремих бар'єрів на шляху його руху і перерозподілу капіталу між окремими компаніями, ринками і регіонами. Роль МФЦ для світового господарства обумовлена тим, що вони сприяють мобілізації і перерозподілу у всьому світі значних обсягів фінансових ресурсів, забезпечують прискорення оборотності капіталу за рахунок великої множинності учасників і розмірів ринку, кращої його організації та використання фінансових інструментів. У результаті відбувається зростання дохідності капіталу, підвищується ефективність його обороту, посилюється його вплив на економічне зростання завдяки більш широкій можливості вибору оптимальних напрямів вкладень. Тому країни світу зацікавлені у створенні фінансових центрів на своїй території. У статті розглянуто роль глобальних міст, які в умовах глобалізації є осередками не лише економічного, політичного, культурного, освітнього, а й фінансового розвитку. Проаналізовано наслідки зосередження фінансового капіталу і фінансових інститутів в найбільших містах.

У статті досліджено сучасні тенденції розвитку МФЦ в умовах глобалізації, зокрема, виникнення і швидке зростання нових фінансових центрів внаслідок лібералізації міжнародних зв'язків, зростання міжнародних фінансових ринків і потоків капіталу, у результаті чого для виходу на міжнародний рівень фінансовим центрам потрібно все менше часу. Країни зацікавлені у створенні МФЦ, оскільки за рахунок відкритості фінансового ринку і формування в країні фінансового центру створюються передумови для прискорення економічного зростання і соціально-економічної модернізації, що роблять країну більш привабливою для капіталу, повніше інтегрують національну економіку у світове господарство, створюють додаткові конкурентні переваги для економічної системи. Проаналізовано нерівномірність розвитку фінансових центрів та зростаюча конкуренція і переформатування лідерів фінансового ринку, про що свідчать міжнародні рейтинги. Показано конкурентні переваги, які дозволили окремим фінансовим центрам залучити у свій оборот величезні фінансові ресурси та посісти високі позиції у міжнародних рейтингах. В умовах розвитку інформаційного суспільства важливе значення для розвитку МФЦ мають нові фінансові технології та інструменти, які дозволяють розширити коло фінансових послуг та скоротити час фінансових операцій, що також впливає на посилення конкурентних позицій центрів. Помітною тенденцією є розвиток інформаційно-аналітичних та організаційно-управлінських комплексів, що обслуговують МФЦ і здійснюють аналіз стану і перспектив розвитку світового господарства та економіки країн світу, проводять міждисциплінарні дослідження, підготовку індексів, рейтингів та ін..

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація економіки, нові міжнародні фінансові ринки, міжнародні фінансові центри, глобальні міста, нові фінансові технології, міжнародні рейтинги, інформаційно-аналітичні центри.

¹ Сіденко Світлана Володимирівна – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту економіки і прогнозування Національної академії наук України. Сфера наукових інтересів: проблеми глобалізації економіки, європейська інтеграція, конкурентоспроможність економіки, інноваційний розвиток, ринкові моделі, соціальний розвиток. Електронна адреса: sv_sidenko@ukr.net ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1405-4937>

Вступ

Сучасний процес глобалізації супроводжується стрімким економічним розвитком у всьому світі, формуванням світової господарської системи на основі вільного руху товарів, капіталу та людей, розвитком інновацій. Цей процес проявляється в усіх сферах людського суспільства та впливає на економічний розвиток країн, світове господарство, міжнародні економічні відносини і політичні процеси на різних рівнях.

В умовах глобалізації вперше з'явилися тенденції до формування глобального фінансового ринку, посилюється роль фінансового сектору у світовій економіці, відбувається становлення транснаціональних фінансових посередників, підвищуються темпи зростання прямих іноземних інвестицій і накопичення капіталу, а глобальна фінансова архітектура з однополярної перетворюється на багатополярну і багатогранну. В цих умовах зростає роль міжнародних фінансових центрів, що обумовлює актуальність ґрунтовного наукового дослідження та узагальнення діяльності цих центрів.

Проблеми розвитку міжнародних фінансових центрів досліджені у працях українських та зарубіжних учених. Процеси фінансової глобалізації, які сприяють розвитку МФЦ, містяться в роботах українських вчених П. Бечко², П. Дзюби³, О. Рогача⁴, О. Мозгового, Л. Руденко-Сударевої⁵ та інших. Роль глобальних міст у розвитку МФЦ висвітлена в роботах П. Холла⁶, Г. Ріда⁷, С. Сассен⁸ та інших. Виникнення та розвиток МФЦ досліджені в працях українських вчених, зокрема, М. Ліфанової⁹, З. Луцишин¹⁰, Е. Мехтієва, Г. Музиченко, Ю. Макогон¹¹, О. Рогача, С. Сіденко¹², М. Шуби і зарубіжних Ю. Кассі, Ч. Кіндлберґера¹³ та інших.

² Фінансовий менеджмент. Підручник / Бечко П. та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

³ Основи міжнародних фінансів: підручник / Рогач О. І., Анісімова О. Ю., Дзюба П. В. та ін. ; за ред. О. І. Рогача. 2-е вид., доп. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 447 с.

⁴ Рогач О. Еволюція теорії міжнародного руху підприємницького капіталу. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу. Монографія / За редакцією Рогача О.І. К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2019 – с.11-22. 12.

⁵ Міжнародні фінанси. – Підручник за загальною редакцією д.е.н., професора О. М. Мозгового – К., КНЕУ, 2016р., 515 с.

⁶ Hall P. The World Cities / P. Hall. – London: Weidenfeld & Nicolson. – 1966.

⁷ Reed H. Financial Center Hegemony, Interest Rates i Global Political Economy. International Banking and Financial Centres. – London: Kluwer Academic Press. –1989.

⁸ Sassen S. Cities: Capital for the New Megalopolis. *Time magazine*. November 4. 1966. Retrieved on July 19, 2010; http://www.bnet.com/2403-13070_23-192951.html.

⁹ Ліфанова М.І. Міжнародні фінансові центри: поняття, умови та стадії формування. – Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, – <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/7.pdf>

¹⁰ Луцишин З., Мехтієв Е. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів – Міжнародна економічна політика, № 2 (29) (2018).

¹¹ Макогон Ю. В., Музиченко Г. Г. Місце міжнародних фінансових центрів у сучасній глобалізованій світовій економіці. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2014. № 11. С. 85-90.

¹² С. Сіденко, О. Рогач «Міжнародні фінансові центри» / Підручник, Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 260 с.

¹³ Kindleberger, Charles P. The formation of financial centers: A study in comparative economic history, Princeton University: Princeton Studies in International Finance. – 1974. – No.36.

У працях учених з проблем розвитку МФЦ докладно досліджені процеси фінансової глобалізації, передумови і чинники, що впливають на їх формування в різних регіонах світу, особливості розвитку центрів в умовах економічної глобалізації, переваги і ризики їх діяльності та ін. Водночас у сучасному світі відбуваються процеси, що значно впливають на світову економіку і міжнародні економічні відносини. Зокрема, негативний вплив мала пандемія covid-19, яка призвела до ізоляції країн та регіонів світу, розриву і скорочення міжнародних комунікацій, що уповільнило розвиток світового господарства. Ще більшими негативними наслідками загрожує російсько-українська війна, яка спричинила значне уповільнення економічного зростання у багатьох країнах світу внаслідок масштабного розриву міжнародних наукових, виробничих і торгових зв'язків, переміщення багатьох компаній до інших країн, зміни напрямів потоків ПІІ, загострила кризові явища на міжнародних ринках, зокрема, продовольства та енергоносіїв, зросли масштаби міграції робочої сили та ін. Усе це обумовлює необхідність подальших наукових досліджень процесів глобалізації, фінансової глобалізації та розвитку МФЦ в нових умовах.

Метою статті є аналіз нових тенденцій розвитку міжнародних фінансових центрів в сучасних умовах процесу глобалізації.

Місце і роль МФЦ у світовому господарстві

Процес глобалізації, що розпочався у 1980-х роках, пов'язаний з соціально-економічним розвитком країн і регіонів світу, зростанням їх економічної співпраці і взаємозалежності світових процесів. Основною складовою цього процесу є фінансова глобалізація, що супроводжується безпрецедентним рухом капіталу, розвитком нових фінансових ринків, нових фінансових інструментів, нових фінансових послуг. Зростаюче значення фінансового ринку і фінансових інститутів для глобальної економіки та їх проникнення в національні економіки дістало назву «фінансiалiзацiя» (англ. *financialize*)¹⁴.

Саме в цей період набули значного розвитку міжнародні фінансові центри, для яких характерна активна і зростаюча роль у світовій економіці, оскільки вони є важливим елементом світової економіки і невід'ємною ланкою інтеграції світових фінансових ринків, основою становлення фінансової глобалізації та є одним з основних двигунів процесів економічної глобалізації.

Слід наголосити, що міжнародні фінансові центри мають давню історію становлення. Прообразами сучасних фінансових центрів були центри міжнародної торгівлі, що існували в античності. Перші такі центри виникли в місцях перетину торгових шляхів у великих середземномор-

14 Rogach, O., Pidchosa, O., & Onopko, M. (2021). Financialization and its Impact on Deindustrialization and Labor Market: The Case of Ireland. In *Financialization and Deindustrialization: Impact on Employment : Monograph* (pp. 254-328). Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University". – 437 p.

ських портах ще за часів Римської імперії. Економічний розвиток країн в Середні віки був пов'язаний із розвитком міжнародної торгівлі та накопиченням значних вільних фінансових коштів, що сприяло виникненню таких центрів в портових містах Західної Європи – Генуї, Венеції, Константинополі. За 200–300 років такі центри поширилися по всьому світу і в них поряд з торгівлею надавалися фінансові послуги – грошові перекази, обмін грошових знаків, кредитування, страхування та фрахт. Це поступово сприяло розвитку функції фінансового посередництва та стало важливою передумовою формування фінансового ринку¹⁵.

Значного розвитку набули міжнародні фінансові центри з 70-х роках XVIII ст. в умовах розвитку капіталізму, зростаючої інтернаціоналізації світової економіки та зрушень у світогосподарських зв'язках. У цей період набули розвитку такі фінансові центри, як Лондон, Нью-Йорк, Париж, Чикаго, Берлін. На цьому етапі характерним був перехід від функції обслуговування торгових угод до функції надання можливостей реалізації фінансових операцій та посередництва.

У 50-80-х роках XX ст. відмічалось значне зростання міжнародних фінансових центрів, що було пов'язане з появою наднаціональних валютних ринків, євrorинків капіталу, розвитком регіональних фінансових центрів, а також офшорних центрів. У цей період фінансові центри перестають бути лише зосередженням банківських і фінансових структур, що служать укладанню угод і стають центрами тяжіння капіталів і людських ресурсів, ключовими точками формування глобальної фінансової архітектури.

Та найсуттєвіші зміни в розвитку МФЦ відбуваються за мірою розгортання і поглиблення процесу глобалізації світової економіки, що супроводжується розвитком нових фінансових ринків, нових фінансових інструментів, нових фінансових послуг. В цих умовах зростає роль міжнародних фінансових центрів у світовому господарстві, їх позитивне значення для країни базування та в цілому для світової економіки.

Роль міжнародних фінансових центрів у сучасному світовому господарстві надзвичайно багатогранна. Найперше – це центри, довкола яких вибудовується вся світова інвестиційна, фінансова та банківська системи. Внаслідок лібералізації міжнародних економічних відносин набуває розвитку вільний рух капіталу, що сприяє подоланню окремих бар'єрів на його шляху, вирішенню суперечностей, пов'язаних з обмеженістю і недостатньою ліквідністю окремих компаній і ринків, і перерозподілом ризиків. У фінансових центрах визначаються реальні котирування курсів національних валют, світові ціни на окремі групи товарів, послуг та факторів виробництва.

У процесі розвитку глобалізації економіки зростає роль міжнародних фінансових центрів як осередків акумулювання і перерозподілу капіталу

¹⁵ S. Sidenko International financial centers in the global economy - "Economics & Education", ISMA University; 2021, 06(04) December, C. 37-46.

у світовій економіці. Так, за даними McKinsey, з 2007 р. третина зростання іноземних інвестицій в світі припадає на міжнародні фінансові центри.

Важливо також зазначити, що міжнародні фінансові центри формують новий тип міжнародного кредиту – глобальний кредит. Через банки та фонди, використовуючи валютні курси, відсоток та інші економіко-фінансові механізми, міжнародні фінансові центри виступають центрами з отримання глобальної ренти.

Особливості і тенденції розвитку МФЦ в глобальній економіці

В умовах поширення економічної глобалізації є низка особливостей формування і розвитку МФЦ. Найперше зростає кількість міжнародних фінансових центрів у світі і швидкість їх створення. Так, якщо Лондону знадобилося майже 300 років, щоб вийти на міжнародний фінансовий ринок, а Нью-Йорку і Токіо – близько ста років, то в умовах глобалізації ці процеси відбуваються набагато швидше. Динаміка формування міжнародних фінансових центрів за останні десятиріччя показує, що внаслідок лібералізації міжнародних зв'язків, зростання потоків капіталу, розвитку нових фінансових інструментів для виходу на міжнародний рівень фінансовим центрам потрібно все менше часу. Саме цим пояснюється поява в багатьох регіонах світу нових фінансових центрів.

Існує низка переваг, які спонукають країни до створення МФЦ. Найперше міжнародні фінансові центри мають позитивний вплив на фінансовий сектор країни – знімають обмеження з національних ринків; дозволяють долати вузькість національних капіталів і розширюють масштаби місцевого фінансового ринку шляхом встановлення зв'язків між національним і глобальним фінансовим ринком; сприяють значному припливу капіталу у країну; впливають на стан валюти країни базування і дозволяють їй акумулювати значні доходи за статтями платіжного балансу. Важливо, що країни, в яких розташовані міжнародні фінансові центри, отримують додаткові можливості розповсюджувати свій вплив, правила і рішення на інших учасників глобальних економічних процесів.

Як свідчить досвід зарубіжних країн, за рахунок відкритості фінансового ринку і формування фінансового центру в країні створюються передумови для прискорення економічного зростання і соціально-економічної модернізації. Такі центри роблять країну привабливішою для залучення капіталу і багатонаціональних компаній, повніше інтегрують національну економіку у світове господарство, створюють додаткові конкурентні переваги для економічної системи.

Функціонування МФЦ дає широкий доступ до інформації і знань про економіку зарубіжних країн і компаній, їх фінансовий стан і ресурси, що дозволяє найбільш ефективно здійснювати інвестиційну діяльність,

збільшувати доходи, поширювати вплив на зарубіжні ринки, галузі і країни.

Для економіки країни позитивне значення від діяльності міжнародних фінансових центрів полягає і тому, що організація біржової торгівлі цінними паперами і товарами (нафтою, металами, зерном тощо), веде до підвищення попиту на валюту держав, в яких вони розташовані. Це створює можливості для її використання в глобальній фінансовій системі як резервної валюти, а також отримувати додатковий емісійний дохід. Надаючи фінансові послуги зарубіжним компаніям і фізичним особам на своїй території, держава, в якій розташований міжнародний фінансовий центр, поширює на них свій вплив і юридичні норми і у такий спосіб отримує можливість впливати на їх рішення.

В умовах глобалізації економіки розвиток міжнародних фінансових центрів тісно пов'язаний з розширенням глобальних міст. Роль міст у розвитку економіки країн, як осередків освіти, культури, торгівлі, ремесла, досліджені в працях багатьох учених. Глобальні міста мають свої особливості. У працях таких учених, як П. Холл, Ф. Бродель, Дж. Фрідман, М. Кастельс, С. Сассен та багатьох інших дослідників світові міста визначені як великі економічні і фінансові центри та ключові елементи глобальної системи потоків інформації, інновацій, капіталу, людей, товарів і символів. У наш час мегаполіси стають локомотивами глобальної економіки.

Для сучасних глобальних міст характерні високотехнологічні інновації, висока концентрація фінансових послуг, розвинена фінансова інфраструктура, зосередження інтелектуального і креативного капіталу. Саме в світових містах є можливість поєднати переваги розміщення фінансового капіталу, матеріального багатства, розвитку інтелектуального і культурного капіталу. В таких містах зосереджується велика кількість банків і бірж, офісів, слугуючи передумовою для розвитку МФЦ.

Водночас МФЦ стимулює розвиток низки галузей, що забезпечують його функціонування. Так, залучення великої кількості фахівців і співробітників центру стимулює розвиток житлового будівництва, готельного господарства, закладів харчування, торгівлі, відпочинку, освіти, культури, побутового обслуговування, транспортної інфраструктури, ділового туризму. Все це також стимулює розвиток суміжних галузей у місті, що забезпечує податкові надходження до бюджету.

Вигоди від міжнародних фінансових центрів також пов'язані зі зростанням зайнятості в містах, підвищенням частки висококваліфікованої праці, підвищенням професійного і культурного рівня працюючих. Так, у 2021 р. тільки в секторі банківських послуг кількість працюючих становила: у Industrial and Commercial Bank of China понад 439 тис. чол., China Construction Bank – понад 349 тис. чол., Agricultural Bank of China – 459 тис. чол., Bank of China – 309 тис. чол., JPMorgan Chase – понад 255 тис. чол., Mitsubishi UFJ Financial Group – 180 тис. чол.

та ін.¹⁶. Крім того, багато мільйонів працівників зайнято в супутніх сферах, зокрема висококваліфікованих і високооплачуваних менеджерів, трейдерів і брокерів, юристів, консультантів, аудиторів та ін. Високі доходи працюючих стимулюють розвиток внутрішнього ринку товарів і послуг, що сприяє зростанню виробництва, що веде до економічного розвитку міста та зростання ВВП країни. Для міста також важливе значення мають податкові надходження від діяльності міжнародних фінансових центрів, галузей, що забезпечують функціонування центру та заробітної плати працюючих. Загалом наявність у місті фінансового центру підвищує його імідж і привабливість.

У 2022 р. за Global Cities Index провідні позиції посідають глобальні міста Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо, Пекін, Лос-Анджелес, Чикаго, Мельбурн, Сінгапур і Гонконг¹⁷, що майже збігається з рейтингом МФЦ.

Отже, наявність на території країни міжнародного фінансового центру суттєво підвищує її імідж, геоекономічні можливості, підвищує конкурентоспроможність і приносить відчутний прибуток. Водночас для створення МФЦ на своїй території країна має задовольняти необхідні умови, основні серед яких: розвинена і зростаюча економіка; макроекономічна і політична стабільність; сприятлива правова і судова система; стійкість фінансової системи та стабільна валюта, яка забезпечує довіру серед іноземних інвесторів; наявність великого фінансового ринку; ліберальна податкова система; розвинута фінансова інфраструктура – наявність бірж, банків, страхових, інвестиційних компаній і фондів; відповідні сучасні світові стандарти в сфері обліку, звітності, нагляду і регулювання; наявність кваліфікованих кадрів для роботи у фінансових інститутах, консультативних, аналітичних організаціях та регулюючих органах; розвинена транспортна інфраструктура; інформаційне забезпечення та ін.¹⁸.

За наявності ресурсів і необхідних передумов і переваг, країна, що прагне панувати на міжнародних ринках і забезпечити конкурентоспроможність, створює такі центри на своїй території. При цьому все більше країн, що розвиваються, створюють власні міжнародні фінансові центри. Метою такої політики є намагання брати участь у світовому перерозподілі капіталу, необхідного для інвестицій у реальний сектор економіки, для модернізації на інноваційній основі, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності.

У кінці минулого століття відбулися суттєві зміни в географії фінансових центрів і їх ролі у світовій економіці, посилюються тенденції до створення нових регіональних міжнародних фінансових центрів,

¹⁶ Топ банків: самые крупные банки мира по размерам активов, <https://nonews.co/directory/lists/companies/largest-banks>

¹⁷ *Readiness for the storm: the 2022 Global Cities Report*, <https://www. Kearney.com/global-cities/2022>

¹⁸ S. Sidenko International financial centers in the global economy - "Economics & Education", ISMA University; 2021, 06(04) December, С. 37-46.

які виростили з національних. Виникли десятки регіональних та офшорних фінансових центрів, водночас поряд з фінансовими столицями сформувалися вузлові пункти капіталу і на периферії, які раніше діяли як регіональних. Так, набрали чинності капітали Азії внаслідок швидкого соціально-економічного розвитку в країнах регіону. В результаті рейтинг провідних фінансових центрів доповнився Сінгапуром і Гонконгом, а в новому столітті і Шанхаєм. Всі разом вони утворюють нову конструкцію зональної організації фінансів з вузловими центрами різної сили, яка обслуговує глобальне господарство та становлять у сукупності певну цілісність – кожен з них займає особливе місце в системі міжнародного поділу праці та глобального руху капіталу.

Важливо підкреслити, що стихійний розвиток міжнародних фінансових центрів в епоху індустріальної економіки змінився регульованим їх створенням в умовах глобалізації економіки. Можна відмітити, що вплив держави на створення і розвиток фінансових центрів часто стає вирішальним фактором. За останні чверть століття з'явилася низка фінансових центрів, створення яких було підготовлено державою. Поряд із сприятливою економічною кон'юнктурою важливу роль у створенні фінансових центрів, наприклад, у нафтовидобувних країнах відіграла держава. Уряд ініціював створення фінансових центрів, зокрема, у Катарі, Дубаї, Бахреїні. Важливу роль державна політика відіграла і в Китаї при утворенні центрів у Шанхаї, Пекіні, Шеньчжені. Така політика має місце і в інших країнах, наприклад, при створенні фінансових центрів у Мумбаї, Сеулі, Тайбеї, Варшаві, Астані та ін.

Держава відіграє також важливу роль у збереженні привілейованого становища класичних фінансових центрів. Так, у Лондоні і Нью-Йорку для підвищення конкурентних позицій своїх фінансових центрів створені спеціальні підрозділи, які здійснюють моніторинг, розробляють їх стратегію і тактику, пропонують і реалізують заходи їх державного регулювання.

Отже, маючи необхідні передумови, країни створюють МФЦ. Зараз вони розповсюджені по всіх регіонах світу – в країнах Азії, Латинської Америки, Близького Сходу, Африки, які швидко зростають і прагнуть до перерозподілу сфер впливу на глобальному фінансовому ринку, про що свідчать рейтинги міжнародних фінансових центрів. Вони також формуються в деяких країнах Центрально-Східної Європи з новими ринками. До них належать такі міста, як Вільнюс, Прага, Варшава, Таллінн, Будапешт, Софія та інші, які поки що посідають низькі рейтингові позиції, проте помітним є їх зростання.

Однією з тенденцій у розвитку МФЦ є процес зміщення фінансової активності з традиційних фінансових центрів у фінансові центри в країнах з ринками, що формуються (табл. 1).

Таблиця 1

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ НАЙБІЛЬШИХ МФЦ¹⁹

Центр	GFCI 32 рейтинг	GFCI 32 значення показника	Зміна рейтингу (+ / -)	Зміна показника (+ / -)	Регіон
Нью-Йорк	1	760	0	1	Північна Америка
Лондон	2	731	0	5	Західна Європа
Сінгапур	3	726	3	14	Азія / Тихоокеанський регіон
Гонконг	4	725	-1	10	Азія / Тихоокеанський регіон
Сан-Франциско	5	724	2	13	Північна Америка
Шанхай	6	723	-2	9	Азія / Тихоокеанський регіон
Лос-Анджелес	7	722	-2	9	Північна Америка
Пекін	8	721	0	11	Азія / Тихоокеанський регіон
Шеньчжень	9	720	1	13	Азія / Тихоокеанський регіон
Париж	10	719	1	13	Західна Європа
Сеул	11	718	1	13	Азія / Тихоокеанський регіон
Чикаго	12	717	1	13	Північна Америка
Сідней	13	716	10	34	Азія / Тихоокеанський регіон
Бостон	14	715	0	12	Північна Америка
Вашингтон	15	714	0	12	Північна Америка
Токіо	16	713	-7	5	Азія / Тихоокеанський регіон
Дубай	17	712	0	21	Близький Схід та Африка
Франкфурт	18	711	-2	17	Західна Європа
Амстердам	19	710	0	23	Західна Європа
Женева	20	709	5	31	Західна Європа

В умовах глобалізації економіки відбувається переформатування лідерів фінансового ринку, таких як Лондон і Нью-Йорк. Історично ці міста сформувалися як фінансові центри в кінці XVIII ст. З другої половина XIX ст. і до Першої світової війни панівним фінансовим центром

¹⁹ <https://www.longfinance.net/programmes/financial-centre-futures/global-financial-centres-index/gfci-32-explore-the-data/gfci-32-rank/>

був Лондон, що обумовлено високим рівнем розвитку капіталізму у Великій Британії, розвитком промисловості, її сильними торговими зв'язками з багатьма країнами світу, відносною стійкістю фунта стерлінгів, розвиненою кредитною системою країни. В Лондоні виникали і вперше запроваджувалися фінансові інструменти та продукти, які і сьогодні активно використовуються на майданчиках світових бірж.

Водночас фінансову силу набирала Нью-Йорк. Перед Першою світовою війною та після неї Європа не вберегла лідерства, а європейський фінансовий капітал внаслідок війни зазнав скорочення і втратив вплив. У цей час провідний світовий фінансовий центр перемістився в США, а основні фінансові функції перейшли до Нью-Йорку. Під час Другої світової війни та до 1960-х років Нью-Йорк зберігав монополію на світовому фінансовому ринку. Водночас Лондону вдалося втримати фінансове значення. Однак з 2018 р. рейтинг МФЦ очолив Нью-Йорк. Для зміни лідерства у Лондона була низка причин, головна з них – вихід Великої Британії з Європейського Союзу, що викликав невизначеність та ризики глобального характеру, зокрема на фінансовому ринку.

Рейтингові позиції МФЦ можна прослідкувати за допомогою низки індексів, одним з яких є Індекс глобальних фінансових центрів (Global financial centers index, GFCI)²⁰.

З табл. 2 видно, як протягом останніх років змінюються позиції 10 найбільших МФЦ світу. Також слід вказати, що з 2015 р. серед лідерів перебувають регіональні фінансові центри, зокрема, азійські Сінгапур, Гонконг, Шанхай, які динамічно розвиваються та по черзі посідають третє місце після лідерів.

Таблиця 2

ТОП-10 МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ ЗА ІНДЕКСОМ GFCI²¹

GFCI 09.2022	GFCI 09.2021	GFCI 09.2020	GFCI 09.2019	GFCI 09.2018	GFCI 09.2015
Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Лондон
Лондон	Лондон	Лондон	Лондон	Лондон	Нью-Йорк
Сінгапур	Гонконг	Шанхай	Гонконг	Гонконг	Гонконг
Гонконг	Сінгапур	Токіо	Сінгапур	Сінгапур	Сінгапур
Сан-Франциско	Сан-Франциско	Гонконг	Шанхай	Шанхай	Токіо
Шанхай	Шанхай	Сінгапур	Токіо	Токіо	Сеул
Лос-Анджелес	Лос-Анджелес	Пекін	Пекін	Сідней	Цюрих
Пекін	Пекін	Сан-Франциско	Дубай	Пекін	Торонто
Шеньчжень	Токіо	Шеньчжень	Шеньчжень	Цюрих	Сан-Франциско
Париж	Париж	Цюрих	Сідней	Франкфурт	Вашингтон

²⁰ Розраховується Лондонським комерційним дослідницьким центром *Z/Yen Group* і публікується муніципальною адміністрацією Лондонського Сіті – Лондонською міською корпорацією (City of London Corporation), починаючи з 2007 року.. Індекс визначається на основі 60 часткових індексів і оновлюється двічі на рік – у березні та вересні.

²¹ GFCI 32 Top 10, URL: <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-global-financial-centres-index-32/>- September issues for the respective years.

Важливою тенденцією розвитку МФЦ в умовах глобалізації світової економіки є посилення конкуренції між міжнародними фінансовими центрами, що підвищує їх ефективність. Основними порівняльними перевагами в такій конкуренції виступають бізнес-середовище, людський капітал, інфраструктура, розвиток фінансового сектору, репутаційні чинники (табл. 3).

Таблиця 3

**ПРОВІДНІ 15 МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ
ЗА СФЕРОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ (за GFCI 32)²²**

Місце	Бізнес-середовище	Людський капітал	Інфраструктура	Розвиток фінансового сектору	Репутація та загальні чинники
1	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк
2	Лондон	Лондон	Лондон	Лондон	Лондон
3	Сінгапур	Сан-Франциско	Сінгапур	Шеньчжень	Сідней
4	Амстердам	Лос-Анджелес	Шанхай	Сеул	Сан-Франциско
5	Сан-Франциско	Сеул	Сеул	Чикаго	Чикаго
6	Лос-Анджелес	Бостон	Гонконг	Сінгапур	Сінгапур
7	Вашингтон	Сінгапур	Пекін	Гонконг	Бостон
8	Гонконг	Гонконг	Амстердам	Шанхай	Мельбурн
9	Сеул	Шанхай	Осло	Бостон	Гонконг
10	Чикаго	Вашингтон	Сан-Франциско	Вашингтон	Вашингтон
11	Париж	Цюріх	Шеньчжень	Лос-Анджелес	Лос-Анджелес
12	Бостон	Пекін	Париж	Франкфурт	Сеул
13	Дубай	Париж	Токіо	Париж	Пекін
14	Стокгольм	Сідней	Дубай	Сан-Франциско	Париж
15	Осло	Шеньчжень	Бостон	Пекін	Франкфурт

Як бачимо, Нью-Йорк і Лондон є лідерами за відповідними порівняльними перевагами, водночас високі позиції у рейтингах посідають нові МФЦ, зокрема, Сінгапур, Гонконг, Сеул, Дубай, Шанхай, Сідней, які швидко зростають.

Важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності МФЦ є використання нових фінансових технологій. Інформаційна революція, яка охопила увесь світ з кінця XX ст., перейшла у стадію глобальної

²² GFCI 32 Top 15, URL: <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-global-financial-centres-index-32/>

інформатизації та має значний вплив на розвиток фінансових ринків. Саме МФЦ стають осередками розвитку і запровадження нових цифрових і фінансових технологій. Fintech впливає на широкий спектр фінансових послуг, включаючи мікрофінансування, блокчейн, платежі, особисті фінанси, цифровий банкінг, страхування, управління капіталом, ринки капіталу, грошові перекази та ін. Також Fintech розширює доступ до фінансових послуг, пом'якшує ризики і недостатність інформації. В сучасних умовах без таких технологій неможливо досягти ефективного розвитку та мати конкурентні переваги.

Основним інфраструктурним елементом глобальної міжбанківської взаємодії є система SWIFT, яка здійснює переміщення фінансових доручень, сприяє розвитку спеціальної мережі заявок, продажів терміналів і програмного продукту. Значну роль у забезпеченні міжнародних розрахунків також відіграє трансєвропейська телекомунікаційна автоматизована система міжнародних розрахунків в режимі реального часу TARGET.

Важливе значення для функціонування фінансових ринків має інформаційне забезпечення, яке надають такі всесвітньо відомі компанії, як Thomson Reuters, Bloomberg і Dow Jones & Company, Tenfore та ін. Також згадані компанії надають фінансову інформацію для учасників глобальних фінансових ринків, real time – доступ до котирувань світових фондових бірж, зокрема, NASDAQ, Nyse, CME, COMEX, CBOT, NYMEX, Eurex, Euronext, LME, ринку «Forex» та ін.

Лідуючі позиції за розвитком фінансових технологій на даний час посідають переважно американські та китайські МФЦ: у першу десятку за рейтингом входять Нью-Йорк, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Лондон, Шанхай, Пекін, Шеньчжень, Бостон, Чикаго та Гонконг²³. МФЦ відіграють важливу роль у розвитку фінансових інновацій, створенні і поширенні фінансових інструментів і технологій, що значно впливає на подальший розвиток фінансової глобалізації.

Помітною тенденцією в розвитку МФЦ в умовах глобалізації економіки є їх трансформація в потужні інформаційно-аналітичні та організаційно-управлінські комплекси, які об'єднують велику кількість організацій у систему, що охоплює не лише функції міжнародного ринку позичкових капіталів, діяльність з обслуговування міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин, а також страхування, аудиторські та інші послуги. Тому у міжнародних фінансових центрах набули розвитку фірми, що надають юридичні, аудиторські, управлінські, консультаційні та інші послуги. З МФЦ за різними напрямками співпрацюють з McKinsey & Company, EY, Deloitte Touche Tohmatsu Limited та ін.

МФЦ проводять й аналітичну роботу. Так, фахівцями та експертами з економічного та юридичного аналізу здійснюються дослідження стану і

²³ GFCI 32 Top 15, <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-global-financial-centres-index-32/>

перспектив розвитку світового господарства в цілому та економіки країн світу зокрема. І тому зростає значення аналітичних центрів, що проводять міждисциплінарні дослідження, підготовку індексів і рейтингів, таких як Moody's, Standard and Poor's, Fitch та ін. Водночас однією з основних функцій фінансових центрів стає вироблення і реалізація спільно з міжнародними фінансовими організаціями і розвиненими країнами довгострокової стратегії реорганізації світової фінансової системи. Такі аналітичні центри беруть участь у трансграничних угодах, працюють з інвесторами з багатьох країн світу, надають послуги, що відповідає потребам сучасної постіндустріальної економіки.

В сучасних умовах швидкого виникнення і розвитку МФЦ і загострення конкуренції між ними характерними у взаємодії стають співробітництво та консолідація. Необхідність співробітництва між фінансовими центрами обумовлена тим, що в умовах глобалізації у сфері руху капіталу географічно захищені у минулому центри стали вразливими для конкурентів з усього світу. Тому як механізм захисту від ризиків втрати провідних позицій виступає консолідація, що відбувається шляхом злиттів і поглинань, а також створення стратегічних альянсів, що характерно для діяльності міжнародних, глобалізованих компаній. Так, у фінансовій сфері у 2005 р. відбулася низка поглинань фондових бірж у США і Європі, що привело у 2006 р. до появи першої в світі глобальної фондової біржі, що виникла внаслідок трансконтинентального об'єднання американської біржі NYSE і європейської Euronext. Нова біржа стала найбільшою біржою за ринковою капіталізацією, що значно зміцнило її позиції у конкурентній боротьбі за інвесторів.

Динамічний розвиток створення і зростання міжнародних фінансових центрів обумовлює необхідність аналізувати і досліджувати ці процеси та враховувати можливі ризики щодо їх діяльності. Фахівці виокремлюють низку можливих ризиків, пов'язаних з діяльністю міжнародних фінансових центрів.

Глобалізація фінансового сектору, розвиток різноманітних зв'язків між інститутами, ринками і фінансовими центрами можуть вести до швидкого глобального поширення неплатежів і банкрутств. При цьому міжнародні фінансові центри можуть прискорювати поширення проблем з одних центрів в інші, що може призвести до втягування світового фінансового ринку у фазу кризи.

Внаслідок глобалізації фінансового ринку збільшується кількість міжнародних компаній і інститутів, інтеграція міжнародних ринків, коли іноземні кредитори і позичальники активно працюють на національних фінансових ринках. Зростання конкуренції між суб'єктами фінансового ринку, які є резидентами різних країн, приводить до того, що фінансовий сектор набуває все більшої самостійності і незалежності від економіки країни.

Важливо також вказати, що усунення обмежень з руху національних капіталів дозволяє фінансовим центрам ухилятися від активного держа-

вного нагляду, а це може сприяти офшоризації та тінізації фінансово-інвестиційних операцій.

Нарешті космополітична спрямованість фінансового капіталу може відривати його від національних інтересів і потреб країни, де він розташований. Крім того, можуть бути порушені пропорції між реальним і фінансовим секторами економіки, що здатне посилювати кризові явища і залежність національного господарства від світового руху капіталу. Міжнародні фінансові центри також можуть спричиняти структурні диспропорції в національному господарстві, наприклад, гіпертрофовану роль і значення фінансових складових, а отже обмежувати розвиток базових та інноваційних галузей господарства. Отже, все це обумовлює необхідність дослідження й аналізу діяльності міжнародних фінансових центрів як у країні, так і на глобальному рівні.

У цьому контексті можна вказати, що вперше на глобальному рівні створена міжнародна інституція з розвитку МФЦ. У 2018 р. створений Всесвітній альянс міжнародних фінансових центрів (World Alliance of International Financial Centers (WAIFC) – міжнародна неурядова, некомерційна організація. Представники 11 фінансових центрів підписали в Парижі Декларацію про створення Альянсу з офісом, зареєстрованим у Бельгії. Він був організований з метою зміцнення співробітництва між центрами, розвитку діалогу з органами державної влади на основі фінансових технологій і сталого розвитку.

Основними цілями WAIFC є²⁴:

- створення гнучких і прозорих механізмів для обміну інформацією;
- сприяння взаємному співробітництву через обмін досвідом;
- стимулювання фінансових досліджень і реалізації проєктів, що сприяють сталому економічному розвитку;
- сприяння розвитку фінансової грамотності;
- вироблення рекомендацій по визначенню найбільш ефективних методів роботи;
- розповсюдження інформації про важливість міжнародних фінансових центрів для національних економік і соціального розвитку.

Зараз організація відповідає за виконання дослідницьких проєктів з університетами і приватними консалтинговими компаніями, надаючи особливу увагу таким напрямкам діяльності, як розвиток фінансових технологій, збір даних з фінансових центрів і їх вклад у зелені інвестиції.

Висновки

В умовах глобальної економіки МФЦ стали невід'ємною частиною і механізмом міжнародної фінансової системи. Вони є наслідком відкритості економіки і націленості економічної системи на максимальну участь у світогосподарських зв'язках і міжнародному поділі праці. Фінансовий

²⁴ World Alliance of International Financial Centers (WAIFC) - <https://waifc.finance/ru/>

ринок і відсутність валютних обмежень на рух капіталу є визначальними умовами для їх розвитку.

З розвитком глобалізації економіки роль і значення МФЦ суттєво зростає як для окремої країни, так і для світового господарства. При цьому їх діяльність стає комплекснішою, вони зосереджуються не лише на функції міжнародного ринку позичкових капіталів, але й на супутній діяльності в області обслуговування міжнародних валютно-фінансових, кредитних відносин, а також страхових, аудиторських та інших послуг. Тому спостерігаються тенденції до диференціації і спеціалізації своєї діяльності.

Багато країн зацікавлені у формуванні власних МФЦ, оскільки вони беруть участь у створенні і перерозподілі світового фінансового доходу, сприяють значному притоку капіталів у країну, приносять суттєві доходи у вигляді податків, забезпечують ріст зайнятості. МФЦ також впливають на стан валюти країни базування і дозволяють акумулювати значні доходи по статтям платіжного балансу.

Країни з новими ринками, що швидко економічно зростають, в умовах лібералізації руху капіталів, не лише створили МФЦ, але й активно конкурують на світовому фінансовому ринку, про що свідчать міжнародні рейтинги. Розвиток процесу глобалізації відбувається під впливом різних факторів, що позначається на розвитку світового фінансового ринку та міжнародних фінансових центрів. Тому ці процеси обумовлюють необхідність ґрунтовних досліджень фінансових ринків та тенденцій і особливостей їх розвитку в сучасній глобальній економіці.

Список літератури

1. GFCI 32 Top 15. Дата доступу: 20 жовтня 2023. URL: <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-global-financial-centres-index-32/>
2. GFCI 32 Report 2022.09.22. Дата доступу: 18 жовтня 2022. URL: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_32_Report_2022.09.22.pdf
3. Hall, P. The World Cities. London: Weidenfeld & Nicolson, 1966.
4. Kindleberger, Charles P. The formation of financial centers: A study in comparative economic history. Princeton University: Princeton Studies in International Finance, 1974, no. 36.
5. "Readiness for the storm: the 2022 Global Cities Report." Дата доступу 20 жовтня 2022. <https://www.kearney.com/global-cities/2022>
6. Reed, H. "Financial Center Hegemony, Interest Rates, and Global Political Economy." In International Banking and Financial Centres, edited by H. Reed, 1-19. London: Kluwer Academic Press, 1989.
7. Rogach, O., Pidchosa, O., & Onopko, M. "Financialization and its Impact on Deindustrialization and Labor Market: The Case of Ireland." In Financialization and Deindustrialization: Impact on Employment: Monograph, 254-328. Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University", 2021.

8. Sidenko, S. "International financial centers in the global economy." *Economics & Education*, ISMA University, 2021, 06(04): 37-46.
9. Sassen, S. "Cities: Capital for the New Megalopolis." *Time magazine*, November 4, 1966. http://www.bnet.com/2403-13070_23-192951.html
10. World Alliance of International Financial Centers (WAIFC). Дата доступу 23 жовтня 2022. <https://waifc.finance/ru/>
11. Ліфанова, М.І. "Міжнародні фінансові центри: поняття, умови та стадії формування." *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Дата доступу 20 жовтня 2022. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/7.pdf>
12. Луцишин, З., Мехтієв, Е. "Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів." *Міжнародна економічна політика*, № 2 (29) (2018).
13. Макогон, Ю. В., & Музиченко, Г. Г. Місце міжнародних фінансових центрів у сучасній глобалізованій світовій економіці. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*, № 11 (2014): 85-90.
14. Міжнародні фінанси. Підручник. За ред. О.М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2016.
15. Основи міжнародних фінансів: підручник. Ред. О. І. Рогач. [2-ге вид.]. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014.
16. Рогач, О. "Еволюція теорії міжнародного руху підприємницького капіталу. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу. Монографія." За ред. Рогача О.І., 11-22. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2019.
17. Сіденко, С., & Рогач, О. "Міжнародні фінансові центри." Підручник. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2017.
18. "Топ банків: самые крупные банки мира по размерам активов." Дата доступу 30 вересня 2022. <https://nonews.co/directory/lists/companies/largest-banks>.
19. Бечко, П., et al. Фінансовий менеджмент. Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019.

Стаття надійшла до публікації: 18 листопада 2022 р.

Прийнято до публікації: 28 листопада 2022 р.

Опубліковано: 15 грудня 2022 р.